

Erfgoed Brussel

35

Lente 2021

U

urban.brussels

**GEORGES HOUTSTONT
EN DE ORNAMENTENKOORTS
VAN DE BELLE ÉPOQUE**

3

Leven en werk in een notedop

Georges Etienne Houtstont wordt op 2 januari 1832 te Parijs geboren als zoon van Etienne Cornelus Houtstont en Virginie Catherine Jeanne Moptil. Zijn ouders huwen op 31 mei 1831 en zijn beiden 32 jaar bij de geboorte van hun eerste zoon. Een tweede zoon, Louis Auguste Houtstont, wordt geboren op 24 maart 1834¹. Zoals vaak het geval is voor zijn generatiegenoten, stamt de kunstenaar uit een arbeidersklasse met artisanale achtergrond²: vader Houtstont is *plaqueur sur voitures*³.

Frankrijk kent woelige tijden, de Februari-revolutie van 1848 maakt een einde aan de Julimonarchie en vestigt de tweede Franse republiek (1848-1852). De economische crisis die ermee gepaard gaat treft ook de kunstenaars. De zestienjarige Houtstont droomt op dat moment ongetwijfeld al van een leven als beeldhouwer-ornamentist. Het is een tijd waarin de 'industriële kunsten' veld winnen⁴ en beeldhouwers hun rol en betekenis veranderd zien. Parijs staat op dat moment aan het begin van grote stedenbouwkundige transformaties onder impuls van Napoleon III en het *Second Empire* (1852-1870), met Georges Eugène Haussmann als leidinggevende stedenbouwkundige. Vanaf 1852 wordt de stad omgewoeld en tot één grote werf herschapen.

Hoewel hij het geluk heeft om voor zijn legerdienst uitgeloot te worden, stapt Houtstont in 1851 toch vrijwillig in het leger en wordt hij ingelijfd bij het regiment der lansiers⁵.

Waar en wanneer Houtstont zijn scholing genoot, is niet geweten. Architect Henri Beyaert brengt hem in verband met beeldhouwer François Jouffroy (1806-1882), die hem '*herhaaldelijk zou onderscheiden*⁶. Houtstont is evenwel nooit een leerling geweest in het atelier van Jouffroy⁷. Wat Beyaert precies bedoelt is niet duidelijk, maar wel is de renommée van Jouffroy – die in 1857 lid wordt van de *Académie des Beaux-Arts* – van dien aard dat hij als referentie kan doorwegen. De naam van Jouffroy is verbonden aan talrijke Parijse monumenten, waaronder het *Nouveau Louvre*, waar hij in de periode 1852-1857 de allegorische beeldengroep *L'Art et la Science* realiseert. Het verband tussen Jouffroy en Houtstont is bijgevolg meer dan waarschijnlijk terug te brengen tot de werf van het *Nouveau Louvre* (AFB.1). Houtstont is op die werf actief vanaf 1856 tot 1861. De artistieke activiteit is er van een haast ongeziene schaal. Architect Hector Lefuel (1810-1880) zet er 300 ornamentisten aan het werk die veelal anoniem zijn gebleven en waarvan de namen alleen opduiken in de rekeningen, zo ook die van Georges Houtstont⁸.

1. SAB, Archives diverses, 48, documenten Houtstont, afschriften huwelijks-geboorteacten.

2. Jones 2014: 19.

3. Ambacht gespecialiseerd in het bekleden van wagens met metaal.

4. Jones 2014: 19.

5. SAB, Archives diverses, 48, documenten Houtstont.

6. ANBB, brief van architect Beyaert en Janssens, 03.10.1862.

7. Ferlier 2008. In dit artikel is een lijst opgenomen van alle leerlingen van Jouffroy. Houtstont komt daar niet in voor.

8. *Le décor extérieur du Louvre, Les sculpteurs ornemanistes* <http://louvre.sculpturederue.fr/page290.html>

La Cité future, zicht op een bouwwerf in de omgeving van het justitiepaleis, schilderij door Franz Gailliard . s.d. (©KIK-IRPA, Brussel, cliché KNO02498).

AFB. 1
L'Art et la Science,
 beeldengroep op het Nouveau
 Louvre door François Jouffroy,
 foto Edouard Baldus, 1852-1857
 (Digital image courtesy of the
 Getty's Open Content Program,
 84.XO.735.3.132)

De bijdrage van Houtstont aan deze werf – hoe bescheiden ook – is van doorslaggevend belang voor zijn verdere carrière. Niet alleen kan hij er kennismaken met belangrijke beeldhouwers en ornamentisten, maar de uitstraling van deze werf reikt tot ver buiten de Parijse en zelfs Franse grenzen.

Op 8 december 1858 verlaat Houtstont zijn woonplaats in de rue Chaptal 22 in Parijs. Met een visum geldig voor één jaar komt hij aan in de Belgische hoofdstad. De persoonsbeschrijving op dat visum leert ons dat *artiste-sculpteur* Georges Etienne Houtstont 1,72 meter groot is, een ovaal gelaat heeft, dat hij grijze (blauwe)⁹ ogen heeft en kastanjebruin haar. Zolang een foto van de man ontbreekt, moeten we het met die persoonsbeschrijving stellen. De stempels op de achterzijde van het visum geven aan dat hij op 14 mei 1859 terugkeert naar Valenciennes in zijn geboorteland, maar op 26 mei al terug in Brussel is¹⁰ (AFB.2).

Alles wijst er op dat Houtstont naar Brussel komt om er aan de afwerking van de Congreskolom te werken voor de aannemer Louis Melot. Het is alle hens aan dek op de werf, die af moet geraken tegen de vooropgestelde inhuldiging in september 1859¹¹. Houtstont woont de inhuldiging niet bij want hij is dan al teruggekeerd naar Parijs, waar hij opnieuw op de werf van het Louvre werkzaam is tot januari 1861¹².

Eind 1862 keert hij terug naar Brussel, deze keer op vraag van de architecten Henri Beyaert en Wynand Janssens, die samen het Hotel van

de gouverneur van de Nationale Bank hebben ontworpen. Voor Beyaert staat er veel op het spel en hij wil vooral indruk maken met een – ook voor zijn doen – uitzonderlijk decoratief uitgewerkte gevel en interieur. Beyaert en Janssens zijn in Parijs op zoek gegaan naar vakkundige ornamentisten – waaraan het naar hun oordeel in België ontbreekt¹³. Hun plan om speciaal voor deze opdracht de Franse ornamentist Houtstont naar Brussel te halen, stuit op veel weerwerk van de bank. Er zit niets anders op dan Houtstont in onderaanneming van Louis Melot aan de slag te laten gaan. Voor Beyaert en Houtstont is dit het begin van een levenslange samenwerking.

De Franse ornamentist wordt meteen ook door andere architecten opgemerkt.

Architect Louis De Curte, die in 1865 het neogotische toegangsportaal van de koninklijke crypte in Laken ontwerpt, doet op hem beroep. Houtstont werkt mee aan de verbouwing van het koninklijk paleis in Brussel onder leiding van Alphonse Balat. Deze twee opdrachten tonen dat Houtstont van bij zijn aankomst in België voor de meest toonaangevende architecten en de meest kapitaalkrachtige opdrachtgevers werkt.

In 1864, amper twee jaar na zijn aankomst in Brussel, staat hij mee aan de wieg van de *Ecole des arts du dessin* in Sint-Joost-ten-Node¹⁴. Dit is een uitgelezen kans om zijn aanzien en netwerk te verstevigen en zich toe te leggen op de vorming van jonge krachten.

9. SAB, Archives diverses, 48, documenten Houtstont, Militair 'Certificat d'acceptation' 1851.

10. SAB, Archives diverses 48, documenten Houtstont, visum.

11. Zie hfdst 4.

12. *Archives Nationales*, Parijs, F/21/1754, dossier Houtstont (periode 1856-1861).

13. Zie hfdst 5.

14. Zie kadertekst.

AFB. 2

Visum van Houtstont voor zijn verblijf in België, afgeleverd op 7 december 1858 (© SAB, Archives diverses, 48).

De naam Houtstont duikt pas voor het eerst op in de Brusselse Almanak van 1865. Hij staat dan geregistreerd als *sculpteur* op de *Montagne de l'oratoire 1*¹⁵. De Oratoriënberg is een straat niet ver van de Wildewoudstraat, waar de gebouwen van de Nationale Bank worden opgericht. Houtstont heeft zijn domicilie in een wijk die gekend staat als de *bas fonds*.

De beslissing om een eigen atelier te bouwen komt niets te vroeg: de nood aan een goed ingerichte en grote werkplaats stelt zich steeds scherper. In januari 1867 dient Houtstont een bouwaanvraag in bij de gemeente Sint-Gillis voor het oprichten van een atelier in het verlengde van de *Bronstraat* (de *rue de la Source prolongée*, nu de Veydtstraat) naar de plannen van – hoe kan het anders – architect Henri Beyaert en met Melot als aannemer¹⁶. Van een terugkeer naar Parijs is er dan geen sprake meer.

De banden met zijn vaderland worden evenwel niet volledig doorgesneden. Op 27 september 1866 huwt hij de Française Clémentine Laure Thiauourt (°24 maart 1837). Het huwelijk wordt voltrokken in Frankrijk, op het stadhuis van Clichy¹⁷.

Met de vestiging van een eigen atelier kan Houtstont zich als onafhankelijk ornamentist en beeldhouwer profileren. De ruime ateliers, die hij nog meerdere keren zal uitbreiden, laten hem toe zijn activiteiten ten volle te ontplooiën tot de grootste ornamentele werkplaats van de

hoofdstad. Dat gebeurt tot spijt en nijd van zijn concurrenten, die met lede ogen moeten toekijken hoe Houtstont vele grote opdrachten in de hoofdstad in de wacht sleept¹⁸.

Zijn atelier sluit aan bij de tuin van een pand in de Charloisesteenweg nr. 66 - 68¹⁹, dat door Houtstont wordt gekocht en waar hij samen met zijn echtgenote is ingeschreven vanaf augustus 1868²⁰.

Het echtpaar blijft kinderloos. Toch wordt er op 7 november 1870 in Sint-Gillis een kind geboren met de naam Maurice Clément Houtstont²¹. Dit blijkt niet de zoon te zijn van Georges maar van Louis Auguste, zijn jongere broer. Als lid van de *Garde Impériale regiment de Zouaves* nam Louis Auguste Houtstont deel aan de belegering van Sebastopol (1854-1855) tijdens de Krimoorlog en aan de *campagne d'Italie* (1859), wat hem verschillende eretitels opleverde²². Mogelijk is Louis Auguste ook betrokken bij de Frans-Pruisische oorlog van 1870 en is zijn afwezigheid de reden waarom zijn echtgenote, de Française Adèle Mullot, datzelfde jaar bevalt in de nabijheid van – of ten huize van – haar schoonbroer en schoonzus in Sint-Gillis.

In 1870 is Georges Houtstont getuige bij het huwelijk van zijn landgenoot, de decorateur-architect Alban Chambon (1847-1928) met een Brusselse kruideniersdochter. De 15 jaar jongere Alban Chambon was vanaf 1868 in Brussel aan het werk, in de beginfase mogelijk zelfs bij Houtstont²³. Beide kunstenaars zullen soms elkaars concurrenten zijn in het dingen naar opdrachten, maar zijn ieder actief in een ander segment van de bouwmarkt. Chambon is vooral gericht op de private markt en ontpopt zich tot een specialist in de bouw en decoratie van casino's, kursalen en luxehotels.

In 1871 kent Parijs opnieuw woelige tijden met de Commune. Het Louvre, waaraan Houtstont heeft meegewerkt, en zoveel andere gebouwen lopen grote schade op. Parijse kunstenaars verlaten hun stad en vinden in Brussel een veilige haven en werk. De Franse beeldhouwer Albert-Ernest Carrier-Belleuse (1824-1887) komt in de Belgische hoofdstad het kroonstuk van de centrumlanen – de nieuwe Beurs naar ontwerp van Leon Suys – van ornamenten en sculptuur voorzien. In zijn voetspoor volgt Auguste Rodin.

Het gaat Houtstont voor de wind en de opdrachten blijven binnenstromen. Het groot aantal

15. In de Almanak staat op het adres alleen de naam *Michelle J., rentière*. Wellicht is dat de eigenares-huisbazin waar Houtstont van huurt.

16. GASG, OW 5580.

17. SAB, Archives diverses, 48, documenten Houtstont, afschriften geboorte- en huwelijksacten.

18. Zie hfdst 8.

19. Eerst op het nummer 66, later op het nummer 68.

20. Uittreksel uit het bevolkingsregister van de gemeente Sint-Gillis.

21. Gegevens afkomstig uit Archives Nationales, *Légion d'Honneur*, dossier LH/1313/25. Kapitein Clément Houtstont sneuvelde op 25 september 1915.

22. SAB, divers 48, documenten Houtstont, "Empire Français, Ministère de la Guerre, médaille commémorative de la campagne d'Italie, Houtstont Louis Auguste, septembre 1859.

23. Midant 2009: 37. Het is een hypothese die Midant niet uitsluit. Zie hfdst. 8.

werven, die vaak parallel verlopen, laat er geen twijfel over bestaan dat zijn atelier op volle toeren draait. Houtstont slaagt er in om betrokken te worden bij de meest prominente bouwwerven van Brussel (Justitiepaleis, Paleis voor Schone Kunsten, koninklijk paleis, muziekconservatorium etc.) en zo mee het gezicht van de hoofdstad te bepalen. In de reconstructie van zijn oeuvre komen vooral de grote publieke opdrachten in beeld waar Houtstont, zo blijkt, de markt naar zich toetrekt.

Dat Georges Houtstont zich vanaf de jaren 1870 ook manifesteert op het internationale forum en deel uitmaakt van de Belgische delegaties op wereldtentoonstellingen is het bewijs dat zijn naam en faam niet langer betwist kan worden. Hij is aanwezig op de wereldtentoonstellingen in Londen (1871), in Wenen (1873) en Parijs (1878). In Parijs realiseert hij voor het Belgisch paviljoen naar ontwerp van architect Emile Janlet zowel de decoratie van het exterieur als van het *salon royal* binnenin. Dit is des te meer een uitdaging voor de Franse kunstenaar omdat dit paviljoen hét prototype moet worden van de Belgische (Vlaamse) stijl. De belangrijke bijdrage van een niet-Belgische kunstenaar wordt in de nationale pers met volgende argumentatie omschreven: *“Le travail de décoration du salon royal fait honneur à notre pays où, quoique français d’origine, Houtstont est fixé depuis assez longtemps pour que l’art industriel dont il a été l’initiateur chez nous puisse, aujourd’hui, être considéré comme appartenant en propre à la Belgique.”*²⁴

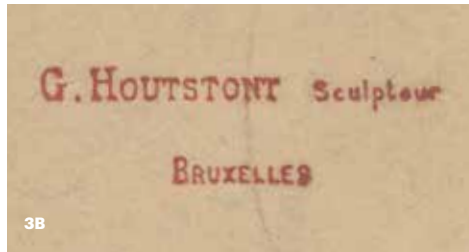
Houtstont krijgt voor deze realisatie een gouden medaille van de tentoonstellingsjury²⁵. Het levert hem ook de titel van ridder in de Leopoldsorde op²⁶.

De participatie aan het Belgisch paviljoen op de wereldtentoonstelling in Parijs in 1878 loopt parallel met de inburgering van Houtstont in zijn nieuwe vaderland. Vanaf 1878 verschijnt er achter zijn naam in de Almanak een ster, als bewijs dat hij voldoende belasting betaalt om in het cijnskiestelsel stemgerechtigd te zijn voor de Kamer van volksvertegenwoordigers.

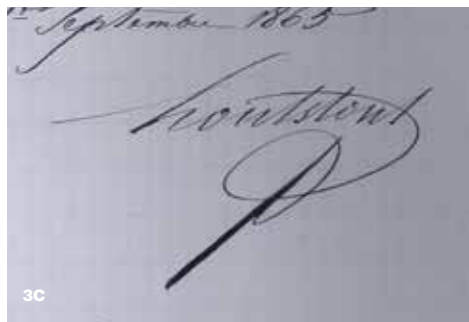
In 1885 looft Baedeker in de gids *Belgique et Hollande: Manuel du voyageur* de Nationale Bank van Brussel als een van de mooiste moderne gebouwen van de hoofdstad. ‘Houtstout’²⁷ (sic) wordt genoemd als verantwoordelijk voor de decoratieve sculptuur. Het is een uitzonderlijke blijk van erkenning voor het werk van een ornamentist, die vaak, ook voor tijdgenoten, anoniem blijft.

AFB. 3A
Monogram waarmee Georges Houtstont zijn tekeningen parafeert (©KBR Prentenkabinet FH map 11, S III S37719).

AFB. 3B
Stempel van Houtstont (©KBR Prentenkabinet FH map 15, S III, S37933).

AFB. 3C
De handtekening van Houtstont (1865) (© Patrick Van den Branden NBB)

Op 21 maart 1885 is Houtstont in zijn geboortestad Parijs om er de erfenis van zijn pas overleden jongere broer te regelen. Zoaaf Louis Auguste Houtstont sterft er op 50-jarige leeftijd en laat twee minderjarige zonen achter: Georges Auguste en de in Sint-Gillis geboren Maurice Clément²⁸. Georges Houtstont zal er ook het hoederecht over zijn minderjarige neven regelen. In de archieven treffen we sporen aan van de vele reizen naar zijn vaderland waarmee de band sterk blijft en we mogen veronderstellen dat hij het contact met zijn neven blijft onderhouden.

De bijdrage van Houtstont bij vele officiële opdrachten is ook een stimulans voor private opdrachtgevers die hun interieurs bestellen bij de Franse ornamentist ‘à la mode’²⁹, om het met de woorden van Victor Horta uit te drukken. Horta is een tijdje huurder in een van de woningen van Houtstont aan de Charleroisesteenweg, vanwaar hij uitkijkt op de ateliers van zijn huisbaas³⁰.

24. “De decoratie van het koninklijk salon doet ons land eer aan. Hoewel van Franse origine, is Houtstont al lang genoeg gevestigd in ons land om de industriële kunsten – waarvan hij de initiator is bij ons – te beschouwen als ons eigen.” G.B., ‘Exposition universelle de Paris 1878’, in: *Chronique des travaux publics*, jg. 2, 1878, nr. 25, ongenummerd., geciteerd in Verhelst 2011: 110.

25. De Backer, H. (ed.), *Rapports des membres des jurys, des délégués et des ouvriers sur l’Exposition Universelle de Paris en 1878* (6 volumes), Brussel, Vanderauwera, 1879-80. Geciteerd in Verhelst 2011: 110.

26. *Moniteur Belge*, nr. 57, 26.02.1879.

27. Baedeker 1885: 21.

28. SAB, diverses 48, documenten Houtstont, notariële acte M. Fontana, 21.03.1885, Parijs.

29. Dulière 1985: 304.

30. SAB, diverses 48, documenten Houtstont, huurcontract Charleroisesteenweg 70, oktober 1894, ondertekend door Houtstont (verhuurder) en Victor Horta (huurder).

Ondanks zijn omvangrijke oeuvre zijn de sporen van zijn hand schaars: signaturen duiken slechts op in administratieve dossiers. Het valt op dat Houtstont in stempels en briefhoofden zichzelf als *sculpteur* profileert. (AFB. 3A,3B,3C)

In wat er nog rest van het bedrijfsarchief van Houtstont³¹ zijn tal van tekeningen terug te vinden die getuigen van wat als een meer autonome activiteit kan gezien worden en waar hij zelf als ontwerper optreedt. Hoewel de meeste tekeningen niet aan specifieke projecten kunnen worden gekoppeld, komen er toch namen in voor die een aanwijzing zijn van de soort cliënteel waar hij voor werkt. Die laten er geen twijfel over bestaan dat hij opdrachten heeft bij de rijke burgerij, de adel en de elite van het land.

Het overwicht van Houtstonts oeuvre ligt weliswaar in de hoofdstad, maar ook daarbuiten is hij actief. De samenwerking met Beyaert brengt hem naar Antwerpen (Nationale Bank, fontein), Doornik (station), Wespelaar (kasteel) en Namen (herenhuis Kegelman). In Gaasbeek werkt hij voor zijn landgenote Marie Peyrat (1840-1923), markiezin Arconati Visconti, aan de restauratie van haar kasteel.

Beyaert, die aan de basis ligt van Houtstonts doorbraak, sterft in 1894. Houtstont heeft vooral samengewerkt met de architecten-generatiegenoten van Beyaert. Later in zijn carrière zijn het onder andere de leerlingen van Beyaert – Maquet, Janlet – met wie hij samenwerkt. Maar ook de jongere generatie als Paul Saintenoy (1862-1952), Ernest Acker (1852-1912), Eugène Van Dievoet (1862-1937) en Adolphe Samyn (1842-1903) vinden hun weg naar de Franse ornamentist en doen een beroep op hem.

De samenwerking met Samyn in het bijzonder voor het grafmonument van Goblet d'Alviella, liberaal politicus, hoogleraar aan de ULB en grootmeester van het Grootoosten van België, wekt het vermoeden dat Houtstont goede contacten heeft met – zonet deel uitmaakt van – de vrijmetselaarsloge.

Na 1900 neemt het aantal grote en officiële opdrachten af. Uitzondering is de nieuwe gevel van het koninklijk paleis in Brussel naar ontwerp van Henri Maquet waarvan hij de ornamenten voor zijn rekening neemt in de periode 1904-1909. Houtstont blijft actief tot aan zijn dood in Sint-Gillis in 1912³². Alle activiteit in het atelier in de Veydtstraat valt dan stil en er is geen enkele aanwijzing voor een overname van het atelier door een andere beeldhouwer of ornamentist.

AFB. 4
Schilderij *Slapende monnik* van Alfred Cluysenaar, 1863. Heden bewaard in het KMSKB en deel uitmakend van het legaat Houtstont-Thiaucourt, 1922 (© KMSKB).

De weduwe Houtstont overleeft haar echtgenoot tien jaar, ze sterft op 22 november 1922³³. Na haar overlijden wordt een deel van het archief van Houtstont aangekocht door de Koninklijke Bibliotheek. Daar komt het terecht in het Prentenkabinet, waar het tot vandaag wordt bewaard³⁴. Via haar legaat komen er kunstwerken uit de collectie van het echtpaar Houtstont-Thiaucourt in de collectie van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (afb.4).

Ten slotte moet er nog een bedenking worden gemaakt bij de weinig Frans klinkende naam Houtstont, die bij land- en taalgenoten voor verwarring zorgt en bijgevolg vaak fout wordt gespeld. In documenten en geschreven pers komt de naam dan ook in zeer uiteenlopende vormen voor: 'Houston', 'Houstout' etc. In België worstelde ook de Vlaamse pers met de spelling. In het tijdschrift *De Vlaamsche School* wordt zijn naam systematisch fout weergegeven als 'Houstant'³⁵ en 'Houstan'³⁶. Dat 's mans naam zo 'onfrans' klinkt bracht architect Cluysenaar ertoe om te stellen: "*Mr Houtstont, dont le nom prouve qu'il y a du Belge chez lui.*"³⁷

31. KBR Pr FH.

32. Uittreksel uit het bevolkingsregister, Gemeente Sint-Gillis.

33. Uittreksel uit het bevolkingsregister, Gemeente Sint-Gillis.

34. Duquenne 2015.

35. De Vlaamsche school, 1870: 9.

36. De Vlaamsche school, 1871: 5.

37. "Mr. Houtstont, waarvan de naam bewijst dat er iets Belgisch in hem schuilt." ARA OW, muziekconservatorium, dossier 143, Brief Cluysenaar, 08.07.1873.

Hoofredactie

Stéphane Demeter

Redactiecomité

Okke Bogaerts, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Griet Meyfroots, Valérie Orban en Cecilia Paredes

Redactiesecretariaat

Paula Dumont, Cecilia Paredes

Coördinatie dossier

Paula Dumont, Griet Meyfroots

Coördinatie iconografie

Paula Dumont, Griet Meyfroots

Auteurs/redactionele medewerking

Linda Van Santvoort

Nalezing

Koenraad Raeymaekers en de leden van het redactiecomité

Vertaling

Linguanet

Eindredactie Nederlands

Okke Bogaerts, Paula Dumont

Eindredactie Frans

Cecilia Paredes, Stéphane Demeter

Vormgeving en ontwerper van de maquette

Polygraph'

Druk

db Group.be

Verspreiding en abonnementenbeheer

Cindy De Brandt, Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Lode De Clercq, mevr. Deconinck, voorzitter van het Hof van Cassatie, Davy Depelchin, Xavier Duquenne (†), Jules Huysmans, Christophe Loir, Daniel Menchior, Griet Meyfroots, Laura Porcu, Frederik Tinck, Tom Verhofstadt, Bénédicte Verschaeren, Pierre-Yves Villette

Verantwoordelijke uitgever

Bety Waknine, Directeur-generaal, urban.brussels (Gewestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed) Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Contact

urban.brussels
Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.urban.brussels
bpeb@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Cultureel Erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en texturen

Alle artikels kunnen
geraadpleegd worden op
www.erfgoed.brussels

Lijst met afkortingen

AKG – Archief Kasteel van Gaasbeek
AKP – Archief Koninklijk Paleis
ARA – Algemeen Rijksarchief (Brussel)
GASG- Gemeentearchief Sint-Gillis
CIDEP Centre d'information, de documentation et d'étude du patrimoine
CIVA – Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage
KBR Koninklijke Bibliotheek
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Museum Kunst & Geschiedenis
KMSKA - Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van Antwerpen
KMSKB – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België
NBB – Nationale Bank van België
SAB – Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2021/6860/009

Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie. Dit nummer is volledig gewijd aan een monografie over de beeldhouwer-ornamentist Georges Houtstont. Deze 'nobele onbekende' werkte in de luwte samen met de grote namen uit de Belgische architectuur van zijn tijd aan een indrukwekkend aantal openbare gebouwen en monumenten en had zo een belangrijk aandeel in de transformatie van Brussel, op het einde van de 19de eeuw.

Bety Waknine,
Directeur-generaal

U

15 €

ISBN 978-2-87584-198-8